

Rapport 2025:1

Skolors arbete med föräldrar till elever i
riskfyllda övergångar (SAFER)

Åsa Sundelin och Anneli Öljarstrand, Stockholms universitet

Skolors arbete med föräldrar till elever i riskfyllda övergångar (SAFER)

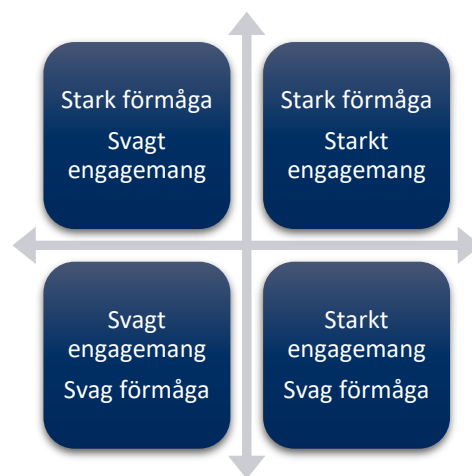
Projektsammanfattning

Detta är slutrapporten av projektet SAFER som syftar till att bidra med kunskap om skolors arbete med föräldrar till elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasieskolans nationella program (hädanefter föräldrar till elever som riskerar I-B). Elever som riskerar I-B är hänvisade till introduktionsprogram (IP) och forskning visar att övergången till IP är riskfylld då den bl a ofta medför stor osäkerhet inför framtiden efter grundskolan och kan upplevas som stigmatiserande. Studien har genomförts på två grundskolor som båda har en hög andel elever som inte blir behöriga till NP och har undersökt skolornas organisering av föräldrakontakter, strategier i kommunikationen med föräldrar samt skolpersonalens uppfattningar om föräldrarnas möjligheter att stödja sina barns utbildningsövergång. Studien bidrar med kunskap om skolpersonals perspektiv på och erfarenhet av arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B och några lärdomar som dras av studien är:

- Skolors arbetssätt och strategier för arbetet med föräldrar kan variera i grad av att vara formaliserat eller behovsstyrt samt förebyggande eller reaktivt. Ett mer formaliserat och förebyggande arbete ger föräldrar troligen större möjligheter att få stöd av skolan när det gäller riskfyllda övergångar och till likabehandling av föräldrar.
- Den generella bild som skolpersonalen ger är att de flesta föräldrar har ett starkt engagemang men svag förmåga att stödja sina barns skolgång och övergång till gymnasiet. Skolors arbete kan vara inriktat mot att kompensera för eller stärka dessa föräldrars förmåga att stödja sina barn. Ett exempel på arbete med att stärka föräldrars

förmåga är föräldramöten som riktas särskilt till föräldrar till elever med svenska som andraspråk.

- Hur skolans arbete utformas påverkas av skolans resurser men också av den kunskap och förståelse för föräldrars förmåga att stödja sina barn som skolpersonalen har. Studien har tagit fram en modell som illustrerar fyra idealtyper avseende föräldrars *förmåga* och *engagemang* i att stödja sina barns utbildningsövergång som kan användas som utgångspunkt för att identifiera skolans föräldragrupper och vilka behov av stöd som kan finnas.

- Samtal med föräldrar till elever som riskerar I-B upplevs utmanande och innebär ofta både emotionella och pedagogiska utmaningar för skolpersonalen. Föräldrar kan t ex bli oroliga eller arga på sina barn och det upplevs svårt att förklara vad ett IP kan innebära. Studie- och yrkesvägledarna framhålls som centrala för att inge föräldrar hopp inför barnens framtid och det tycks som att frågor om framtiden för elever som riskerar I-B i stor utsträckning överlämnas till vägledarna. En slutsats är att det tycks som att lärare kan ha behov av kompetenshöjande insatser för att stärka sin samtalskompetens för kommunikationen med föräldrar. Det kan minska risken för emotionell belastning och därmed bidra till en mer hållbar arbetssituation.

Rapporten avslutas med fyra reflektionsfrågor som syftar till att vara till stöd för skolors utveckling av arbetet med föräldrar:

1. Hur är skolans arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B organiserat och i vilken grad är det formaliserat - behovsstyrt och förebyggande - reaktivt?

2. Hur ser föräldragruppen ut på skolan med avseende på förmåga att stödja sina barns skolgång och utbildningsval och i vilken mån utgår skolans arbete från föräldragruppens behov/situation?
3. Är skolans arbete inriktat främst mot att kompensera för eller stärka föräldrar med begränsad förmåga att stödja sina barn?
4. Vilken kompetens har skolpersonalen för att samtala med föräldrar när elever riskerar I-B och vilket stöd erbjuder skolan personalen?

Projektets genomförande

Problemområde

Det här projektet studerar skolpersonals arbete med föräldrar/vårdnadshavare (hädanefter föräldrar) till elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasiets nationella program (NP). Elever som inte blir behöriga till NP är hänvisade till att gå ett introduktionsprogram (IM) och övergången till gymnasiet för dessa elever beskrivs som en riskfylld övergång (Lundahl m.fl., 2023). Att inte bli behörig till NP medför exempelvis ofta stor osäkerhet inför övergången till gymnasiet och att gå ett IM upplevs i många fall som ett stigma av både elever och deras familjer. Skolor behöver uppväga för de skillnader som finns i elevers förutsättningar och motverka stigmatisering av de elever som inte når skolans kunskapsmål. En nyckel i skolors arbete med elever i dessa riskfyllda övergångar är att inkludera och samarbeta med föräldrar. Forskning visar att föräldrar har stor betydelse för elevers skolgång och att föräldrar oavsett social bakgrund är starkt involverade i sina barns utbildningsövergångar (se t ex Barberis m.fl., 2016; Osman m.fl., 2021). Individualiseringen i skolan, med föräldrars ökade ansvar för sina barns framtid, gör det dock svårare för familjer från lägre och marginaliserade klasser att stödja sina barn (Ule m.fl., 2015). Forskning (Barnes m.fl., 2020) understryker betydelsen av att skolor stödjer föräldrar så att de ska kunna vara till stöd för sina barn, i synnerhet de som har olika utmaningar i utbildningsövergångar. Kunskapen om hur skolors arbete med föräldrar till elever i riskfyllda övergångar är organiserat och utformas är emellertid begränsad.

Syfte och frågeställningar

Syftet med projektet är att bidra med ökad kunskap om hur skolor organiserar och utformar sitt arbete med föräldrar till elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasiets nationella program-inför deras gymnasieval och övergången till gymnasiet. De frågeställningar som ställs för att besvara syftet är:

- Hur organiserar skolor sitt arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B?
- Vilka metoder och strategier beskriver skolpersonal att de använder i sin kommunikation med dessa föräldrar?

Teoretisk utgångspunkt

Studiens teoretiska utgångspunkt utgörs av Lipskys teori (2010) om hur anställda inom offentlig sektor hanterar sitt arbete utifrån verksamhetens resurser och ramar, klienters behov

och sin professionalitet. Lipsky menar att även om offentlig verksamhet styrs av omfattande regler och begränsas av organisatoriska och institutionella villkor, har anställda – såsom skolpersonal – ofta ett betydande handlingsutrymme i sitt yrkesutövande. Handlingsutrymmet uppstår i spänningsfältet mellan verksamhetens strukturella begränsningar och anställdas möjlighet till självständigt beslutsfattande. Hur detta utrymme används och vilka prioriteringar som görs påverkas inte enbart av tillgången på resurser och andra yttre ramar, utan också av de anställdas egna kunskaper, värderingar och professionella ideal samt syn på klienternas behov. De anställda har ofta högre ambitioner och förväntningar på sitt arbets kvalitet än vad resurser och andra villkor för verksamheten medger. Det leder till, menar Lipsky, att de måste göra prioriteringar och utveckla rutiner för att balansera arbetets krav med klienternas behov, det vill säga utveckla arbetsmetoder och strategier som gör det möjligt att hantera individuella behov på gruppnivå. Hur dessa prioriteringar görs och hur arbetet formas i praktiken påverkas dock som sagt av de anställdas uppfattningar om sitt uppdrag och klienternas behov. Lipsky menar vidare att dessa prioriteringar behöver synliggöras och kräver medvetenhet och reflektion. Att studera hur skolors arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B organiseras och utformas innebär med detta perspektiv att undersöka hur skolpersonal beskriver att de använder sitt handlingsutrymme och vilka föreställningar de har om vad som är möjligt och inte möjligt att göra i verksamheten, i relation till de givna strukturerna.

Forskningsdesign; urval och metod

Datainsamlingen genomfördes främst under hösten 2024, i form av en flerfallstudie där två grundskolors arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B studerades. Fallstudier lämpar sig väl då syftet med studien är att få detaljerad kunskap om skolornas organisatoriska förutsättningar och skolpersonalens metoder och strategier för att samarbeta med föräldrarna (Yin, 2007). Urvalet av skolor har varit målstyrt (Bryman, 2018). Det innebar i denna studie att skolorna skulle ha en förhållandevis hög andel elever i årskurs nio som inte blir behöriga till gymnasiet. Skolorna skulle också ligga i olika typer av områden. Urvalet gjordes dessutom utifrån möjligheten att få tillträde till skolor som ville medverka i studien. De två högstadieskolorna (år 7-9) Förortsskolan och Stadsskolan kom att ingå i studien. Mer än 25% av eleverna saknar behörighet till gymnasiets nationella program på respektive skola vilket är mer än genomsnittet för Sverige (16,3% vt 24). På Förortsskolan saknar ca 10% av dessa elever betyg i många ämnen p g a skolsvårigheter och/eller hög frånvaro medan övriga saknar betyg enbart i ett eller två ämnen, ofta i svenska eller matematik. Även på Stadsskolan är det

främst matematik och svenska som är de stora utmaningarna för eleverna och i övrigt samma anledningar till uteblivna eller underkända betyg som på Förortsskolan.

Semi-strukturerade intervjuer och observationer av föräldramöten har använts som datainsamlingsmetoder. Urvalet av intervjupersoner var till viss del målstyrt då vi framförde till rektorerna att vi önskade intervju, utöver rektor och studie- och yrkesvägledare, medarbetare med ansvar för och insyn i arbetet med föräldrar till elever som riskerar I-B. Rektorerna valde i sin tur ut vilka medarbetare som kunde tillfrågas, vilket slutligen resulterade i följande intervjupersoner på respektive skola: *Stadsskolan*; 1 rektor, 1 studie- och yrkesvägledare, 1 kurator, 1 specialpedagog, 1 heltidsmentor och 2 lärare. *Förortsskolan*; 1 rektor, 1 studie- och yrkesvägledare, 2 lärare, 1 kurator och 1 elevstödande personal. Totalt genomfördes 13 intervjuer.

Intervjuerna genomfördes antingen på zoom eller på skolorna, beroende på vad medarbetarna föredrog. Intervjuerna transkriberades i sin helhet med hjälp av ett digitalt ”tal- till textverktyg” som vi korrekturläst och korrigerat. Den tematiska analysen (Braun & Clarke, 2006) av de transkriberade intervjuerna har genomförts i flera steg. I det första steget gjordes en öppen läsning av materialet som de två forskarna diskuterade gemensamt för att identifiera centrala teman i materialet. Detta följdes av en tematisk analys av intervjuerna baserad på forskningsfrågorna och de teman som identifierades i det första steget. Även detta andra steg har bearbetats gemensamt av forskarna. Resultatet av det andra steget ligger till grund för denna rapport.

Om skolorna

Som det fiktiva namnet Förortsskolan tydligt indikerar är skolan belägen i en förort till en storstad. Det är en mindre skola med ca 180 elever totalt varav ca 60 i år 9. Förorten har lågt socioekonomiskt index: majoriteten av invånarna har utländsk bakgrund, låg skolbakgrund och låg medelinkomst. De flesta elever läser svenska som andraspråk, även att de är födda i Sverige. Både skolläring och lärargrupp är relativt stabil och alla lärare är behöriga.

Stadsskolan är en högstadieskola med ca 500 elever varav ca 150 elever går i år 9. Den ligger i en större stad och är belägen mitt i centrum, vilket gör den till en populär skola med ett blandat upptagningsområde. Eleverna kommer från välbärgade stadsdelar,

medelklassområden, särskilt socioekonomiskt utsatta områden samt mindre kransorter och landsbygd. Andelen elever på skolan med svenska som andraspråk är ca 40%.

Forskningsetiska överväganden

Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer gällande informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet har följts. Samtliga medverkande har fått skriftlig och muntlig information om studiens syfte och vad en medverkan innebär, samtliga har gett sitt samtycke till medverkan så väl som inspelning och sparande av data samt fått information om hur den kommer att användas. I avrapporteringen har skolorna liksom de medverkande i studierna avidentifierats med fiktiva namn. Vidare har vi i beskrivningen av skolorna valt att inte redovisa vissa detaljer kring skolorna, intervjupersonerna och deras arbete. För att värna informanternas anonymitet och minska risken för identifiering har vi dessutom avsiktligt avstått från att använda direkta citat i redovisningen av det empiriska materialet, för att i stället återge informanternas utsagor i sammanfattad och tolkad form. Det empiriska materialet har lagrats på en datasäker och åtkomstbegränsad plats i enlighet med gällande riktlinjer för forskningsetik och dataskydd.

Projektets viktigaste resultat

Organisering av kontakt med föräldrar

De två medverkande skolorna har flera likheter men också skillnader när det gäller organisatoriska förutsättningar för kontakt med föräldrar. Gemensamt för båda skolorna är att de valt en organisation med ett vad vi kallar uppdelat ansvar för kontakten med föräldrar mellan vad vi i rapporten benämner som heltidsmentor (icke- undervisande personal) och lärarmentorer (undervisande lärare). Det uppdelade ansvaret bygger på idén att lärare ska vara just lärare och i huvudsak ansvara för de pedagogiska frågorna runt eleven medan de sociala bitarna ska hanteras av någon med kompetens inom det området. Samtidigt nämns risken att frågor kan hamna mellan stolarna och att föräldrar kan behöva ha kontakt med alltför många olika personer från skolan vilket kan skapa oklarhet och osäkerhet. På båda skolorna framhålls därför vikten av en god och nära dialog mellan all skolpersonal runt eleven och dess föräldrar. Rektorerna menar å sin sida att för att det uppdelade ansvaret ska fungera så bra som möjligt behöver det arbetas strategiskt och kontinuerligt med uppdragsbeskrivning och förtydligande av roll- och ansvarsfördelningen. I bilaga 1 har vi sammanställt hur respektive skola organiserar kontakten dels med alla föräldrar, dels specifikt med föräldrar till elever som

riskerar I-B. I analysen av materialet har vi identifierat ett antal olika former av möten mellan skolpersonal och föräldrar vilka har kategoriserats på följande sätt: *Formaliserad – Behovsstyrd* och *Förebyggande – Reaktiv* vilka redogörs närmare nedan.

Formaliserad – Behovsstyrd

Båda skolorna har olika typer av planerade och formaliserade möten med föräldrar. Dessa möten kan i sin tur vara *generella* såsom föräldramöten som vänder sig till alla föräldrar, *riktade* möten som vänder sig till föräldrar vars barn har något särskilt gemensamt, exempelvis välja till gymnasiet samt *individuella* möten i form av t ex utvecklingssamtal och samtal med studie- och yrkesvägledare.

Det finns dock skillnader mellan skolorna. Stadsskolan har till exempel olika typer av riktade möten, exempelvis till föräldrar som har svenska som andraspråk där tolkar till alla representerade språk medverkar. Detta initierades av en lärare i SvA som såg både ett behov av närmare dialog med denna föräldragrupp och förstärkt information kring gymnasieval och vilka möjligheter som finns när elever riskerar I-B. En annan typ av riktade möten är till föräldrar vars barn har en oroväckande hög skolfrånvaro som indirekt gör att de riskerar I-B. Rektorn ger ett exempel på att ett sådant föräldramöte resulterade i att skolan dels fick ett närmare samarbete med föräldrarna dels att vårdnadshavarna fick kontakt sinsemellan och kunde stötta varandra. På Förortsskolan, där nästan alla föräldrar har svenska som andraspråk, medverkar tolkar vid det generella föräldramötet om gymnasiet.

Skillnaden i grad av formalisering framträder också i studie- och yrkesvägledarnas arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B. På Stadsskolan bjuder studie- och yrkesvägledaren in alla dessa föräldrar till ett frivilligt möte, tillsammans med eleven, vilket så gott som alla föräldrar tackar ja till. På Förortsskolan tycks vägledarens möten med föräldrar istället vara mer behovsinitierade: föräldrar kontaktar själva vägledaren eller hänvisas till vägledaren av mentorn när frågor om I-B aktualiseras. En förklaring till skillnaderna kan vara att vägledaren på Förortsskolan är relativt ny och ännu inte har utvecklat sitt arbetssätt medan vägledaren på Stadsskolan har arbetat under betydligt längre tid. På Förortsskolan har det inte funnits någon studie- och yrkesvägledare anställd tidigare och därmed inte heller några upparbetade rutiner.

Förebyggande – Reaktiva

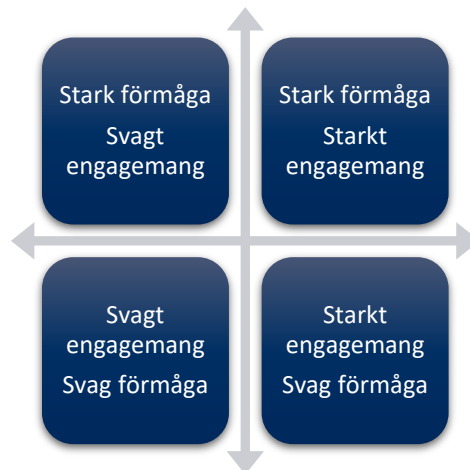
Kommunikationen mellan skolpersonal och föräldrar på båda skolorna kan också delas in i *förebyggande* eller *reaktiva* samtal vilka kan ske på skolpersonalens respektive föräldrars initiativ. Exempel på förebyggande formaliserade samtal är utvecklingssamtal eller samtal där föräldern får information om vad eleven behöver göra för att inte riskera I-B. Det kan också handla om samtal där föräldrar vill samtala om vilket stöd eleven kan få i skolan, för att få godkända betyg. Det är inte heller ovanligt med reaktiva samtal, exempelvis som skolans svar på hög skolfrånvaro eller problematiskt elevbeteende och vid dessa möten medverkar ofta rektor och andra yrkesroller, ibland även socialtjänsten. Vägledare och eller lärares samtal med föräldrar, när det står klart att en elev är I-B, är ett annat exempel på reaktiva kontakter. Reaktiva samtal kan också komma från föräldrar som är missnöjda med skolan på olika sätt, exempelvis att skolan inte har gett eleven rätt stöd.

Strategier och metoder i möten med föräldrar

Skolpersonalens arbete med föräldrar påverkas av regleringar, resurstilldelning och arbetsdelning men också av deras föreställningar om och erfarenheter av arbete med föräldrar. I analysen har två teman blivit särskilt framträdande, dels skolpersonals *beskrivningar av föräldrar* med avseende på förmåga och engagemang i att stödja sina barns skolgång, dels skolpersonalens upplevda utmaningar och erfarenheter när det kommer till *samtal om skolmisslyckanden och framtid*, med föräldrar till elever som riskerar I-B.

Uppfattningar om föräldrars förmåga och engagemang

Analysen av skolpersonalens beskrivningar av om föräldrar har kategoriserats i fyra idealtyper av med avseende på grad av *förmåga* och *engagemang* i att stödja sina barns skolgång och övergång till gymnasiet. Med förmåga avses dels föräldraförmåga att stödja sina barn i skolarbetet (t ex att komma i tid och med läxor) och dels föräldrars kunskap om skolan och olika utbildningsvägar. Med engagemang avses föräldrars aktiva delaktighet i barnets skolsituation och gymnasieval genom att t ex delta i föräldramöten och samtala med sina barn om skolfrågor och framtid i hemmet. Dessa idealtyper har sammanställts i följande matris.

Matris 1 Föräldrars grad av förmåga v/s engagemang

De intervjuade har i många avseenden liknade uppfattningar om och gör likartade kategoriseringar av föräldrarna till elever som riskerar I-B. Det ges exempel på föräldrar med stark förmåga och starkt engagemang när det gäller barnets skolgång, t.ex. föräldrar som utbildar personalen när det gäller barnets diagnos och behov. På båda skolorna ges också exempel på föräldrar med svagt engagemang med hög förmåga som kan ta sig uttryck i att föräldrar med goda kunskaper och förutsättningar inte pratar med sina barn om gymnasievalet hemma eller inte prioriterar att komma på föräldramöten. Det beskrivs också föräldrar som uppfattas ha svagt engagemang och svag förmåga vilket förklaras med utmanande livsvillkor i termer av sociala problem, missbruk eller dåligt psykiskt mående. Den generella bilden är dock att flertalet föräldrar uppfattas ha ett starkt engagemang men svagare förmåga att stödja sina barn. Ett exempel på svag förmåga och högt engagemang är när föräldrar har alltför höga förväntningar på sina barns gymnasieval i relation till deras skolprestationer. Förklaringen till föräldrars begränsade förmåga skiljer sig åt till viss del mellan skolorna. På Förortsskolan lyfts föräldrarnas bristande språkkunskaper, bristande egen skolgång och utmanande livsvillkor såsom trångboddhet och ett arbetsliv med flera jobb och långa arbetsdagar för att klara försörjningen. Föräldrar uppfattas också ha begränsad kunskap om det svenska utbildningssystemet. I Stadsskolan återkommer också förklaringen utmanande livsvillkor men mer i termer av sociala problem såsom missbruk, långvarig arbetslöshet och stökig hemmiljö men också egen misslyckad skolgång.

Samtligt betonas att föräldrarnas viktigaste uppgift är att vara just förälder och ordet *föräldraansvar* är återkommande i alla intervjuer och med det avses att det är föräldrarnas ansvar att skapa så bra förutsättningar som möjligt för elevens lärande samt motivera dem att

ta emot det stöd som skolan erbjuder, uppmana till engagemang. Det blir också tydligt att en strategi i de båda skolorna är att förmedla att skolarbetet ska ske i skolan och att det finns läxhjälp på skolan för elever som inte kan få stöd hemma, d v s att kompensera föräldrars begränsade förmåga. Det synes dock finnas vissa skillnader mellan skolorna när det gäller skolpersonalens syn på hur skolan kan stödja föräldrar med svagare föräldraförmåga. I Stadsskolan återkommer man till vikten av samverkan med socialtjänst och det stöd som föräldrar kan få av dem men inte så konkret om vilket stöd som skolan kan ge. På Förortsskolan lyfter man också fram samverkan med socialtjänsten för att stödja föräldraförmåga men också betydelsen av elevstödjande personal och andra samhällsaktörer som är närvarande på skolan. Personalen på Förortsskolan beskriver också hur skolan kan stödja föräldraförmågan, genom att exempelvis anpassa mötestider efter föräldrarnas livsvillkor.

Samtal om skolmisslyckanden och framtid

Kontakterna med föräldrar som handlar om att förmedla att deras barn riskerar I-B kan vara mycket komplexa och innebära både emotionella och pedagogiska utmaningar för skolpersonal. De intervjuade återkommer ofta till den känsliga balansgången att kommunicera att en elev riskerar att "misslyckas" samtidigt som de vill inge föräldrarna hopp inför framtiden. Föräldrar reagerar ofta negativt och med oro på att deras barn eventuellt kommer att gå på IM, det upplevs "tabubelagt", och kan skapa konflikter mellan föräldrar och barn. Nedan lyfter vi fram de mest framträdande strategier och metoder som vår analys visat att skolpersonalen använder i möten med föräldrar.

För att inte hamna i situationer där elevens I-B kommer som en överraskning när det är för sent, framhålls vikten av att tidigt skapa en god relation med föräldrarna genom en återkommande och transparent dialog under hela högstadietiden. En gemensam strategi hos skolpersonal på båda skolorna är också att sträva efter att visa att det alltid finns en väg framåt och ingjuta hopp – till exempel genom att lugna föräldrars oro: "det kommer att ordna sig", och erbjuda konkreta lösningar med alternativa utbildningsvägar som visar att "det inte är kört". För det har studie- och yrkesvägledaren en central roll. Förortsskolans lärare har också gjort en informell överenskommelse om att inte uttrycka normativa värderingar om olika gymnasieutbildningar för att förmedla att det finns flera olika vägar till framtida mål. En annan bild som framträder är att Stadsskolan framhåller vikten av att först kommunicera direkt med föräldrarna i alla beslut som rör eleven medan de intervjuade på Förortsskolan

snarare betonar betydelsen av att förankra beslut hos eleverna. När eleverna själva förstår och accepterar sin situation blir det ofta lättare för föräldrarna att göra det, menar de.

En pedagogisk utmaning som lyfts fram är att förklara utbildningssystemet – särskilt introduktionsprogrammets syfte och innehåll – på ett sätt som gör det begripligt för föräldrarna. I detta sammanhang framhålls studie- och yrkesvägledarens viktiga roll på bägge skolorna. Deras kunskap om alternativa utbildningsvägar för elever som inte blir behöriga till nationella program upplevs avgörande – inte bara för att stötta föräldrarna, utan också för övrig skolpersonal, exempelvis uttrycker lärarna att de saknar tillräcklig kunskap för att själva kunna föra dessa samtal. När det gäller föräldrars motstånd mot IM är vägledarnas strategi att försöka omformulera bilden av IM från ett misslyckande till en möjlighet. De beskriver att de lyfter fram att det är positivt att IM finns och som en värdefull chans för eleverna att komma vidare och ger exempel på lyckade samarbeten när de fått med sig föräldrarna i arbetet med att stötta eleven.

De metoder som övrig skolpersonal beskrivs använda i det direkta mötet med föräldrar skiljer sig till viss del åt. Den elevstödande personalen berättar om vad som kan betecknas som professionella samtalsmetoder medan lärarna uppfattas mer ta utgångspunkt i tidigare erfarenheter av liknande samtal. Lärare verkar också utgå mer från egna erfarenheter av att själv vara förälder barnens gymnasieval, för att på så sätt förmedla att de förstår föräldern och skapa förtroende. Ett problem som lyfts på båda skolor att vissa lärare kan skjuta på eller undvika svåra samtal genom att exempelvis be mentorn förmedla information om risk för IG i ett ämne eller mejla föräldern istället för att samtala.

Slutsatser

För det första pekar studien på att graden av formalisering och utarbetade rutiner dels handlar om vilka resurser som finns på skolan, dels enskild skolpersonals kunskap och förståelse av föräldrars belägenhet och hur de använder sitt handlingsutrymme. Stadsskolans riktade föräldramöten ger exempel på hur en enskild medarbetare använder sitt handlingsutrymme för att öka föräldrars kunskap om utbildningsvägar och på vikten av att verksamheter tar vara på anställdas kunskaper och ger utrymme för sådana initiativ. Det är samtidigt betydelsefullt att sådana initiativ formaliseras så att de inte blir avhängiga av den enskilde anställda. Ett formaliserat arbete ger troligen föräldrar större möjligheter att få stöd av skolan i frågor om

riskfyllda övergångar. Det kan också säkerställa likabehandling till skillnad mot om arbetet till övervägande del är behovsstyrt.

För det andra, även om vi inte närmare studerat om skolornas arbete med föräldrar är övervägande förebyggande eller reaktivt och att det råder samstämmighet om vikten av ett förebyggande arbete, är en försiktig slutsats att det finns en risk att arbetet med föräldrar till elever som riskerar I-B är mer reaktivt och påbörjas alltför sent, i år 9. Ett mer formaliserat arbete som inleds tidigare kan motverka det. Det kan också skapa bättre förutsättningar för ett direkt arbete med föräldrar vilket kan motverka risken för att eleverna själva får vara informationsbärare mellan skola och föräldrar. Även om det ibland kan vara nödvändigt att skolans kontakt med föräldrar går via eleverna blir en konsekvens att skolan inte vet vilken information föräldern får ta del av och att eleven på egen hand får möta föräldrars känslomässiga reaktioner på I-B som utbildningsväg.

För det tredje menar vi att skolor behöver ha medvetenhet om vilka uppfattningar som råder inom verksamheten kring föräldrars förmåga och engagemang, samt hur dessa uppfattningar påverkar arbetet med föräldrar till elever som riskerar att inte bli behöriga till gymnasiet. Beroende på nämnda föreställningar kan skolors arbete vara inriktat mot att *kompensera för* alternativt att *stärka* föräldrars förmåga att stödja sina barn när det gäller utbildningsval och framtid. Båda strategierna kan vara nödvändiga och komplettera varandra men det kan finnas en risk för att skolors arbete snarare har fokus på att kompensera för föräldrars begränsade förmåga än att stärka den. Kunskapen om hur skolor kan arbeta med föräldrars lärande om utbildningsvägar och övergångar, både i föräldramöten och samtal, behöver troligen utvecklas – de intervjuade återkommer till det som en svårighet. Mot bakgrund av detta behöver skolor reflektera över och göra medvetna val med avseende på vilka strategier man använder och vill använda. Stadsskolans riktade föräldramöten är ett konkret exempel på hur en skola valt att arbeta med att stärka föräldrars förmåga genom att stödja deras lärande om gymnasieskolan och utbildningssystem.

Och till sist, studien visar att skolpersonalen är måna om att skapa ett gott samarbete med föräldrar till elever som riskerar I-B men att samtalen är komplexa och omfattar både emotionella och pedagogiska utmaningar som de olika yrkesrollerna är olika förberedda inför att hantera. Det tycks som att lärarnas roll som samtalsledare, särskilt i utmanande situationer, kan behöva stärkas genom kompetensutveckling inom professionella och beprövade

samtalsmetoder och förhållningssätt. Utöver att bidra till ett ökat handlingsutrymme för lärare i samtalen kan det också minska risken för emotionell belastning och bidra till en mer hållbar yrkesroll för lärare.

Utifrån ovanstående slutsatser har följande fyra frågor formulerats som stöd till skolor att reflektera kring sitt arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B:

1. Hur är skolans arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B organiserat och i vilken grad är det formaliserat - behovsstyrt och förebyggande - reaktivt?
2. Hur ser föräldragruppen ut på skolan med avseende på förmåga att stödja sina barns skolgång och utbildningsval och i vilken mån utgår skolans arbete från föräldragruppens behov/situation?
3. Är skolans arbete inriktat främst mot att kompensera för eller stärka föräldrar med begränsad förmåga att stödja sina barn? Vad kan behöva utvecklas?
4. Vilken kompetens har skolpersonalen för att samtala med föräldrar när elever riskerar I-B och vilket stöd erbjuder skolan personalen?

Studiens bidrag till forskningsfältet och fortsatt forskning

Studien bidrar med kunskap om skolpersonals perspektiv på och erfarenhet av arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B. Det är en begränsad studie och dess resultat är inte generaliserbara men genom studien av två skolors arbete belyser studien en variation i skolors arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B, utmaningar som kan finnas och olika sätt att hantera dessa. Resultatet och de tematiseringar som tagits fram genom analysen, exempelvis matris 1 och de olika organisationsformer som identifierats, ger möjlighet för andra skolor att reflektera kring sitt arbete med föräldrar till elever som riskerar I-B och hur det kan utvecklas. De kan också vara tillämpbara i fortsatt forskning inom området.

Utöver att denna studie är begränsad till enbart två skolor bygger den främst på intervjuer med skolpersonal och vi har enbart i mycket begränsad omfattning tagit del av praktikens verksamheter. Studien saknar därmed både ett föräldra- och elevperspektiv på frågan och även närmare studier av aktiviteter där skolpersonal och föräldrar till elever som riskerar I-B möts. En mer omfattande studie av flera skolors arbete och som involverar både föräldrar och elever skulle vara angelägen liksom närmare studier av interaktionen i samspelet mellan

skolpersonal och föräldrar till elever som riskerar I-B. Det kan exempelvis bidra till att fördjupa kunskapen om det pedagogiska arbetet med föräldrars lärande i olika avseenden.

Referenser

- Barberis E., Buchowicz I., De Luigi N (2016) Producing accessibility through discretionary practices of educational professionals. In: Walther A, Amaral MPD, Cuconato M, et al. (eds) *Governance of Educational Trajectories in Europe: Pathways, Policy and Practice*. London: Bloomsbury, pp.117–137.
- Barnes, S. A., Bimrose, J., Brown, A., Gough, J., & Wright, S. (2020). The role of parents and carers in providing careers guidance and how they can be better supported. *International evidence report, University of Warwick*.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan Stockholm: Liber
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. 30th anniversary expanded ed. New York: Russell Sage Foundation
- Lundahl, L., Lindgren, J., Rosvall, P-Å. & Sundelin, Å. (2023). *Att komma vidare. Introduktionsprogram som stöd för unga i riskfyllda övergångar*. Lund: Studentlitteratur
- Osman A, Carlhed Ydhag C, Månsson N (2021) Recipe for educational success: A study of successful school performance of students from low social cultural background. *International Studies in Sociology of Education* 30(4): 422–439.
- Yin, R. K. (2007). *Fallstudier: design och genomförande*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Ule M, Živoder A, du Bois-Reymond M (2015) ‘simply the best for my children’: Patterns of parental involvement in education. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 28(3): 329–348.

Bilaga 1

	Förortsskolan	Stadsskolan
GENERELLA FÖRÄLDRAMÖTEN	Ett föräldramöte till alla föräldrar i år 7-9. Generell information från skolan (rektor m fl) samt gymnasieinformation till föräldrar i år 9 av studie- och yrkesvägledaren <i>Tolkar förbeställs och medverkar på mötet</i>	Föräldramöten till eleverna (7-9). Generell information från skolan (rektor m fl) samt gymnasieinformation till föräldrar i år 9 av studie- och yrkesvägledaren <i>Inga tolkar medverkar</i>
RIKTADE FÖRÄLDRAMÖTEN DÄR FRÅGOR OM I-B TAS UPP		Möten riktade till 1) föräldrar till elev som har SVA. Rektor och SVA-lärare medverkar (<i>tolkar förbeställs och medverkar</i>) 2) föräldrar till elev som riskerar I-B Studie- och yrkesvägledare och mentor medverkar 3) föräldrar vars barn har en gemensam problematik ex. hög frånvaro, riskbeteende Rektor och andra medverkande från t ex socialtjänsten
UTVECKLINGSSAMTAL	Lärarmentor ansvarar Två gånger per termin: - Ett uppstartssamtal i början av terminen - Ett utvecklingssamtal i mitten av terminen	Heltidsmentor och lärarmentor ansvarar: - Ett lära-kännasamtal åk 7 - Ett utvecklingssamtal 1ggr/termin Ämneslärar: - Ett samtal i åk 8 och i åk 9
SAMTAL, STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDARE	Behovsstyrda samtal - Påkallat av skolpersonal eller föräldrar - Inför anpassad studiegång	Planerade samtal Alla föräldrar till elever som riskerar I-B erbjuds samtal Behovsstyrda samtal - Påkallat av skolpersonal eller föräldrar - Inför anpassad studiegång
ELEVSTÖDJANDE PERSONAL	Behovsstyrda samtal - Påkallat av lärarmentor och/eller föräldrar	Behovsstyrda samtal - Påkallat av mentor och/eller föräldrar